

Achtergronden en uiterlijke beschrijving

Kort na haar verhalenbundels *De waterdame* en *Opfening* in *manhaftigheid* en haar roman *Oesters* publiceerde Rascha Peper (pseudoniem van Jenny Strijland, * 1949 te Driebergen) in 1993 bij uitgeverij Veen te Amsterdam-Antwerpen *Rico's vleugels*. De aanleiding tot het schrijven van deze nieuwe roman had zij gevonden in een artikel in *NRC Handelsblad* van 1-2-1992 over een kinderloos Frans echtpaar op de Filipijnen, dat zijn schelpencollectie veiligheidsshalve aan een Amsterdams museum had geschonken.

Bij Veen verschenen er in een paar jaar zeven herdrukken, waarin enkele foutjes zijn weggewerkt. Nadat *Rico's vleugels* vanaf 1998 ook viermaal was herdrukt als Pandora Pocket, verzorgde de toen pas opgerichte uitgeverij Nieuw Amsterdam in 2006 en 2007 de derde en de veertiende druk. Inmiddels was de roman in 1997 ook opgenomen in de grotere boeken van Stichting Uitgeverij XL en in 2001 in de voor scholieren bestemde Grote Lijstreeks. De FNB te Grave (thans Stichting Dediccon geheten) had er in 2004 een luisterboek van laten maken.

Op het omslag van de oorspronkelijke editie – naar een ontwerp van Marloes Bervoets – staan zeeschelpen afgebeeld; op de omslagen van latere uitgaven zijn respectievelijk een Harley-Davidsonvleugel en een Rico-achtige jongen te zien. Het boek, dat in de eerste druk 238 pagina's telt, is onderverdeeld in twaalf titelloze hoofdstukken, die op hun beurt weer uit kleinere stukken bestaan. Een nominatie voor de AKO Literatuurprijs van 1994 werd niet gevolgd door een bekroning. In oktober 2007 werd bekend dat Jeroen Krabbé de roman gaat vertolken.

Inhoud

Het rijke en al wat oudere echtpaar Eduard en Cecile Rochel, dat op de Filipijnen woont, verblijft tijdelijk in een villa aan

de Noordzeekust om uit veiligheidsoverwegingen een kostbare schelpencollectie over te gaan dragen aan het Amsterdamse Seba-instituut. Cecile heeft de directie daarvan, dr. Bol, lang geleden leren kennen en is sindsdien contact met hem blijven houden in verband met hun gemeenschappelijke passie voor schelpen. Het controleren en bijwerken van de gegevens die bij de collectie horen, dreigt in gevaar te komen doordat Cecile plotseling naar Frankrijk moet vertrekken omdat haar zuster Titia ernstig ziek is. Wanneer dr. Bol autopedisch krijgt, komt hij in contact met de veertienjarige Rico Gabriël, die toevallig met zijn brommer langstijdt. De jongen wordt na wat heen en weer praten aangetrokken als hulp bij het uit- en later weer inpakken van de schelpen, ook al ziet hij er niet uit- en later weer in- Davidsonattributen en de gel in zijn haren een beetje uit als een nozem. Later blijkt dat hij omgaat met vrienden die niet deugen.

Eduard Rochel en Rico kunnen het goed met elkaar vinden, maar Cecile maakt zich ongerust als zij via de telefoon op de hoogte wordt gesteld van Rico's komst. Dr. Bol begint haar zorgen te begrijpen, wanneer zijn zwager hem vertelt dat Eduard, toen hij nog ambassadeur in Tunis was, een relatie had veroorzaakt door een relatie aan te gaan met een inheemse jongen met wie hij een nieuw leven wilde beginnen. De zaak werd toen in der minne geschikt en Eduard had ontslag genomen; daarna had het echtpaar zich eerst op Curaçao en vervolgens op de Filippijnen gevestigd.

Eduard, die Rico graag vertelt over de wonderbaarlijke schoonheid van de schelpen, denkt soms terug aan de plaats van de seksualiteit in zijn leven. Hij had het niet erg gevonden toen bleek dat Cecile geen prijs stelde op lichamelijke intimiteit en was teruggekeerd voor een relatie met een andere vrouw, Sara geheten. Maar tijdens een vakantie in Mexico had een jongen hem de ware aard van zijn verlangen duidelijk gemaakt. Steeds vaker begint hij aan Rico te denken met een kinderlijke, verwachtingsvolle vreugde. Rico zelf, die graag wil ontsnappen aan zijn kansarme milieu, laat toe dat Eduard hem stapje voor stapje ook lichamelijk begint te benaderen en overweegt of hij daar misschien een slaatje uit kan slaan. Van een inbraak bij de Rochels wil hij echter niets weten. Langzaam maar eindeloos begint hij op zijn eigen manier te dromen over een ander leven en ten slotte geeft hij Eduard, die hij als een soort vaderfiguur is gaan zien, te kennen dat hij wel mee zou willen naar de Filippijnen.

Dan komt Cecile onverwachts thuis. Zij ziet in één oogopslag wat er aan de hand is en wijst Rico met een afkoopsum de deur. Eduard is daardoor erg van slag en gaat Rico zoeken,

maar Cecile rijdt met een taxi achter haar aan en brengt hem naar huis. Met Rico gaat het inmiddels niet goed. Hij begint te hallucineren door de ingenomen drugs en trekt ten slotte vol haatgevoelens met een vriendje naar de villa van de Rochéls. Daar sticht hij brand en probeert vervolgens de naar buiten gelopen Cecile neer te steken, maar wordt daarvan weerhouden door Roché. Dan verwondt Rico met zijn mes Roché zelf. Die wil hem echter niet in de steek laten en loopt hem bloedend en wel achterna in de duinen. De inmiddels gearriveerde dr. Bol probeert eerst samen met Cecile nog wat van de collectie te redden, maar krijgt dan in de gaten dat Roché is verdwenen. Ten slotte vindt hij hem dood op het strand, met een gelukzalige glimlach op zijn gezicht, omdat hij gedroomd heeft dat Rico hem alsnog een plastic zakje met een prachtig zeepardje erin is komen brengen.

Interpretatie

Opbouw

De roman is heel overzichtelijk opgebouwd. Het eerste hoofdstuk speelt op een dinsdag en de daarop aansluitende zeven hoofdstukken geven steeds een beeld van een volgende dag. Wanneer er af en toe sprake is van terugblikken, is dat duidelijk aangegeven. In hoofdstuk IX wordt de overgang gemaakt naar de laatste drie hoofdstukken, die beschrijven welk drama zich op de afsluitende woensdag afspeelt. Verschillende uitwijzingen, waaronder vooral de kort na elkaar stervende goudvissen opvallen, hebben van meet af aan duidelijk ge-maakt dat er onheil in de lucht hangt, maar de vraag op welke manier het noodlot zal toeslaan blijft toch lang voor spanning zorgen. En zal het wel echt om een ramp gaan? Aan het slot van het derde hoofdstuk, wanneer Roché het gevoel heeft dat er een alles meesleurende orkaan zal gaan losbarsten, speelt er ook een glimlachje om zijn lippen, alsof hem geen onheils-voorspellingen ingefluisterd werden, maar tedere geheimen.

Verstelsituatie

Het verhaal wordt afwisselend verteld vanuit het perspectief van vier personages: Eduard Roché, diens vrouw Cecile, Rico en dr. Bol; de overgangen zijn gemarkeerd door drie asterisksen. Door die manier van vertellen kan de lezer meeleven met de hoofdfiguren en weet hij bovendien vaak ook meer dan zijzelf. Bij nader toezien zorgt dit meervoudig personaal perspectief er ook voor, dat vooroordelen tegenover een eenenzestigjarige man die tijdens de afwezigheid van zijn vrouw iets wil beginnen met een jongen van veertien jaar, niet of nauwelijks een kans krijgen. De lezer weet namelijk niet alleen wat Roché zelf drijft, maar merkt ook dat zowel Rico als dr. Bol en Cecile hem

van tijd tot tijd met genegenheid en mededogen bezien. Iets dergelijks geldt voor Rico, die wanneer hij met liefde en sym-
patie wordt benaderd, niet alleen maar een voor galg en rad
opgroeiend boefje blijkt te zijn.

In de roman wordt meermalen uitgesproken dat passie een
hoofddrama is. In de eerste plaats gaat het daarbij om de harts-
tocht van het verzamelen, die ook voor een afgebakend en be-
heersbaar eigen domein kan zorgen. Vooral Eduard en Cecile
Roche zijn gedreven verzamelaars, maar ook andere persona-
ges kennen die aan hebzucht grenzende drang. Rico probeert
zoveel mogelijk attributen te pakken te krijgen om zijn brom-
mer een Harley-Davidsonachtig karakter te geven. En dr. Bol,
die vindt dat hij als museumdirecteur zelf geen schelpen mag
verzamelen, is wel uit op het verwerven van bijzondere collec-
ties en heeft vroeger een grote hoeveelheden grammofoonplaten
van Bob Dylan in zijn bezit gehad.

De schoonheid en zeldzaamheid van allerlei schelpen, die
met veel liefde en kennis van zaken worden beschreven, maakt
het op zichzelf al aannemelijk dat het aanleggen van een collec-
tie hier gemakkelijk kan uitgroeien tot een passie. Tegelijkert-
ijd wordt ook meermalen aangegeven dat daarachter diepere
motieven schuilgaan. Bij Cecile, die meermalen wordt geka-
racteriseerd als een onaanneemlijke vrouw en zelf vreemd en
afwijzend staat tegenover lichamelijke passie, lijkt de verzamel-
drift als een vorm van compensatie gezien te mogen worden.
Veelzeggend in dit verband is, dat zij bij het kijken naar haar
stervende zuster bedenkt dat Titia voorleefde in haar kinderen,
maar dat zijzelf een 'museum vol schoonheid achterlaat'. Of zij
lesbisch van aard is, zoals haar vroegere belangstelling voor de
schrijfster Anna Blaman even lijkt te suggereren, blijft een
open vraag.

Ten aanzien van Eduard liggen de zaken nog duidelijker. In
zijn inzet voor de schelpenverzameling heeft hij zijn verlangen
naar de ethisch onaanvaardbaar geachte jongensliefde ook naar
zijn eigen inzicht gesublimeerd. Veelzeggend in dit verband
lijkt ook dat hij er in een gesprek met dr. Bol een keer op wijst
dat schelpen (ook het symbool van geslotenheid?) soms de
prachtigste kleuren en motieven hebben, maar toch in het
donker leven. En Cecile stelt ten slotte onomwonden vast dat
de collectie voor haar man uiteindelijk maar een 'surtogaat
[was], een mooie leugen, een wassen masker dat smolt zodra er
een paar jongensogen op rustten'. Pas wanneer hij eindelijk
meent toe te kunnen geven aan zijn lang onderdrukte en weg-
geduwde verlangens, die enigszins aarzeland door Rico worden
geaccepteerd, opent hij zijn hart en begint hij zich een vrij
mens te voelen.

Bij de behandeling van het thema van de pedofilie wordt via de zorgelijke reacties van personen uit Eduard Roch ls directe omgeving meermalen aangegeven dat diens neigingen volgens de communis opinio zonder meer verwerpelijk zijn. Maar doordat de lezer eveneens mee kan kijken met Roch l zelf, wordt er ook een meer genuanceerde visie tot uitdrukking gebracht. De veel oudere man verklaart niet alleen expliciet dat hij nooit iets zal doen wat de jongen niet wil, maar laat ook merken dat zijn seksuele verlangens vermengd zijn met vaderlijke en redere gevoelens, waarbij hij de neiging heeft de in de wereld van de kleine criminaliteit verkorende Rico toch te idealiseren als een vertegenwoordiger van kinderlijke zuiverheid en onschuld. Deze is zelf streetwise genoeg om te bedenken dat contact met een 'flikker' hem financiële voordeeljes kan opleveren, maar begint toch al tamelijk snel te beseffen dat Roch l oprechte belangstelling voor hem heeft en 'verreweg de aardigste volwassene' is die hij ooit heeft ontmoet. Dat raakt hem diep, met als gevolg dat hij durft te gaan dromen van een veel mooier en gelukkiger bestaan dan voor hem weggelegd leek te zijn.

Op een wat hoger en dieper niveau is *Rico's vleugels* vooral een roman die – naar de woorden van Daan Carrens – handelt over 'een onstilaar verlangen naar geluk dat voor het grijpen ligt, maar nooit gerealiseerd kan worden'. Juist op dat punt raken de dromen van Roch l en Rico elkaar en luisteren zij graag naar elkaanders verhalen. Allebei hebben zij af en toe op hun eigen manier visioenen van een paradisijselijk geluk, waarin de realiteit en daarmee ook de thema's van de pedofilie en de criminaliteit beginnen terugs te wijken. Daarbij passen de indringende en bijna bovenaardse natuurbeelden zoals het weidse kustlandschap, de verschijning van een ree op de weg en vooral het onbekommerd rondvaren op verre zee n. En wat is er mooier dan zo'n zeldzaam zecpaardje dat dansend en trillend door het water zweeft en waarvan Roch l droomt als hij overlijdt. Maar het is onvermijdelijk dat zulk een passie, die uitstijgt boven het aanleggen van verzamelingen en alles verteert of wegmaakt, uiteindelijk haar vervulling alleen maar kan vinden in vernietiging, opheffing, dood'.

Bij Rico komen onmiddellijk zijn demonische kanten weer naar boven wanneer hij zich als een soort aangestroomde diep verraden voelt door zijn nieuwe vader, met brandstichting en moord als gevolg. Roch l lijkt echter bij het sterven iets beseft en ervaren te hebben van wat alle aardse dimensies overstijgt, alsof in de dood zijn diepste verlangens was vervuld'.

De titel, die verband houdt met het geluksverlangen als thema, verwijst duidelijk naar Rico's lievelings-T-shirt met de

Titel

Harley-Davidsonvleugeltjes erop. Daar komt bij dat Rico soms vliegsensaties heeft en dat zijn achternaam lijkt te verwijzen naar de aartsengel Gabriël, die in de Bijbel als boodschapper fungeert en in het boek Daniël ook het einde der tijden aankondigt. Daar staat dan tegenover dat Rico's criminele neigingen bij anderen ook de gedachte aan een *Hells* Angel kunnen oproepen. De roman is geschreven in een heldere stijl, met aandacht voor veelzeggende details. Dat er bij de weergave van het spreken en denken van de personages rekening is gehouden met de verschillen tussen hen, valt vooral op bij de plate manier van praten van Rico en diens vriendjes. Naarmate de dramatische ontkenning van het verhaal dichterbij komt, wordt de taal beeldender. 'Hij werd opgetild en zweefde als een gewichtloze astronaut in een naar citroengel geurend heelal', staat er bijvoorbeeld wanneer Rochel ten slotte Rico omhelst. En Rico's gevoelens van woede en verdriet komen tot uitdrukking in een zin als 'Opeens stond hij te zingen van het huilen.'

Stijl

Context

In interviews heeft Rascha Peper wel eens verklaard dat zij een hekel heeft aan bedachte en geconstrueerde verhalen en er althans naartoe streeft echt vernieuwend te werken bij het schrijven. In dat kader past ook haar voorkeur voor auteurs die al enige tijd tot de literatuurgeschiedenis behoren: bijvoorbeeld Emants, Van Oudshoorn, Slaushoff, Bordewijk, Elsschot en Horz naast Russische schrijvers als Tolstoj en Tsjechov. 'Het gaat mij om de klassieke, tijdloze thema's: verwijfeling, de dood, de onbereikbare liefde,' voegde zij daar een keer aan toe (zie Roelie Koning 1993). In algemene zin past haar verhalenproza in het kader van de doorwerking van de romantiek, waarbij het behalve om de natuurbeleving dan vooral om het onvervulbare geluks- en liefdesverlangen gaat. Ook volgens de schrijfster zelf (zie het interview uit 2008) is het 'vrij romantische' thema dat in haar werk centraal staat: '[...] streven naar datgene dat je niet kunt krijgen. Dat is het meest zichtbaar in *Rico's vleugels*. Het verzamelen is in die roman een sublimatie voor wat de verzamelaar eigenlijk zou willen maar wat niet gewenst is, niet toegestaan. Het is ook wel een van de boeken waarin het meest uitgesproken de schoonheid voorkomt van het je zo totaal met huid en haar duven overleveren aan een bevestiging voor iets. Dat vind ik iets moois, die durf, die bereidheid om dat te doen. Je zo laten meeslepen door zo'n passie ook al voel je wel dat het fataal zal eindigen.'

Het is dan ook niet verwonderlijk dat de hartstocht voor het verzamelen vaak voorkomt in het werk van Rascha Peper, bijvoorbeeld in de verhalenbundel *De waterdame* (1990) en in de novellen *Dooi* (1999) en *Verfuid* (2005). Dat geldt ook voor het koesteren van een ongewone, mede door een groot lief-tijdsverschil veroorzaakte liefde, zoals in de roman *Oesters* (1991) en wederom in *De waterdame* en *Dooi*. Wat de behoeftelandse literatuur betreft zouden vergelijkingen gemaakt kunnen worden met boeken van auteurs als Jos Rutting, Astère Michel Dhondt en Gerard van Emmertik.

Waarderingsgeschiedenis

In haar rapport schreef de AKO-jury naar aanleiding van *Rico's vleugels*: Rascha Peper 'heeft een fascinatie voor stille wateren en sluimerende hartstochten'. De roman werd indertijd niet druk besproken, maar kreeg wel veel lof. Er zijn weinig schrijvers, schreef Doeschka Meijzing bijvoorbeeld, 'die met zo'n ogenschijnlijk gemak een wereld neerzetten waarin de lezer geneigd is [voor] honderd procent te geloven, die hem niet van zijn sokken tijdt en desalniettemin ontvoert.' Elisabeth Ertz sprak van 'een meeslepende en bij tijd en wijle huiveringwekkende roman', al vond zij die wat rechtlijnig opgezet en af en toe te expliciet. Jeroen Vullings was van mening dat het boek alle ingrediënten voor een hedendaags noodlotdrama bevatte in de trant van Jan Wolkers, en Gerrit Jan Zwier noemde *Rico's vleugels* 'een zeer onderhoudende psychologische roman geschreven in de beste traditie van Willem Frederik Hermans'. Inge van den Brink en Daan Carrens waren ook positief in hun oordeel, maar vonden het slot wel al te dramatisch. Bij het geven dat de pedofilie als een bijzonder onderwerp voor een roman beschouwd kan worden, werd in recensies niet apart stilgestaan.

Voor deze bespreking is gebruikgemaakt van: Rascha Peper, *Rico's vleugels*, eerste druk, Amsterdam/Antwerpen 1993.

Secundaire literatuur

- Ischa Meijer, [In gesprek met Rascha Peper n.a.v. *Rico's vleugels*]. Op: RTL 5, 11-1-1994. (videocasette Beeld en Geluid)
- Inge van den Brink, Rico's vleugels. In: *De Goot- en Eemlander*, 17-1-1994.
- Gerrit Jan Zwier, Een unieke collectie. In: *Leeuwarder Courant*, 21-1-1994.
- Doeschka Meijning, Stoorzenders in schel-
penland. Verzamelaars contra liehebbers
bij Rascha Peper. In: *Elsevier*, 5-2-1994.
- Jeroen Vullings, De mooie leugen in een
paar jongensogen. In: *Vrij Nederland*, 5-2-
1994.
- Fia Fischmann-Wiltschur, Rascha Peper:
'Rico's vleugels'. In: Fia Fischmann-Wilts-
schur, *Vriendschap. Vier thematische uittrek-
sels van* [...], Arnhem 1996, p. 37-53. (uit-
treksel plus analyse)
- Roelie Koning, Schoonheid, droom en dra-
ma. Over het literaire werk van Rascha Pe-
per. In: *Rekenschap*, nr. 4, december 1996,
jrg. 43, p. 270-278.
- Tigrelle Uijterwaal, Romanistische obsessies
in 'Rico's vleugels' en 'Russisch blauw'. In:
Nymph, nr. 1, oktober 1997, jrg. 9, p. 36-39.
- Céline Beijer en Peter Altena, Verzamelen!
Weg van de dingen in 'Rico's vleugels' van
Rascha Peper. In: *Bzzlletin*, nr. 251-252, ja-
nuari 1998, jrg. 27, p. 28-35.
- Elsbeth Etry, 'Ik wil de wereld op afstand
houden.' Gesprek met schrijfster Rascha
Peper. In: *NRC Handelsblad*, 24-9-1999.
- Elsbeth Etry, Rascha Peper: 'Rico's vleu-
gels'. In: Elsbeth Etry, *Dames gaan voor
Nieuwe Nederlandse schrijffsters van Hella
Haasse tot Connie Palmen*, Amsterdam
1999, p. 123-125.
- Daan Cartens, Onbedwingbare passies. De
romans en verhalen van Rascha Peper. In:
Ons Erfdeel, nr. 2, maart-april 2000, jrg. 43,
p. 184-191.
- Maaikje Kroesbergen, Rascha Peper. In:
Kritisch Literatuur Lexicon, afl. mei 2000.
(overzicht met bibliografieën)
- Jacandra van den Broek, 'De dood is wel
iets wat me aanspreekt'. In: *Boekdelen*, nr. 1,
maart 2008, jrg. 8, p. 5-7. (interview)